

Orhan Kemal'in Eserlerinde Adalet ve Hukuk

*Özge Demir

Orhan Kemal bizim öykümüzün edebiyatçısıdır. O bir drina köprüsüdür içimizle, dışımızda köyümüzle, İstanbul'umuzla, toprağımızla ve yeşilimizle bir köprü kurar. Her şeyden önemlisi onun öyküleri, romanları yaşamla edebiyat arasındaki köprüdür. Bir dönemin siyasal, sosyolojik, ekonomik yapısını anlatır. Bazen İstanbul'un kötü yollarına sapar, bazen Çukurova'da bereketli topraklar üzerinde eser, bazen bir Murtaza olur görev adamı kesiliverirdi bazen 72. Koğuşta öldü.

Bulaşıkçıdır, matbaacıdır, dokumacıdır, çırçır işçisidir onun kahramanları, köylüdür. Ama hepsi çaresizlikte, yoksullukta, kederde, zorda ve kavgada birleşir ve her şeye rağmen hayata tutunuşta, sevgide ve umutta var olurlar. Peki Orhan Kemal'in kahramanları için hukuk nerededir? Hukuk Murtaza'nın yaptığı gibi kurallara uymak mıdır? Yoksa hukukun var olduğu yer ekmek kavgasında mıdır? Yoksa hukuk 72. koğuşta yitirilip gitmiş midir? Yazacağım yazı Orhan Kemal'in kendisinden yola çıkarak romanlarında, öykülerinde hukuku, adaleti, haklılığı ve meşruluğu sorgulayacak, kahramanlarımız üzerinden bu kavramların güncelliği diyalektik materyalizm yöntemi ile tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hukuk, Adalet, Meşruluk, Orhan Kemal, Karl Marx.

Giriş:

Non esse lex quae justa non ferit (âdil olmayan kanun, kanun değildir)

Adalet ne nedir? Ne zaman karşımıza çıkar? Neyin adil olup olmadığına nasıl karar veririz? Hangi hukuk kuralı adaleti ortaya çıkarır, ya da adalet kendiliğinden mi var olur? Orhan Kemal'in 72. Koğuşunda adalet nerededir, yargılama sistemi içinden geçmiş mahkûmlar adaletle nerede buluşmuştur ya da buluşamamış mıdır?

Tüm bu soruların cevabı için öncelikle adalet kavramını çözümlmeli; edebi eser tahlili yapmalı ve sonra Orhan Kemal'in eserlerinde adaleti arayıp, adalet-hukuk ilişkisini ortaya çıkarmalıyız.

İnsansız adalet olmaz

Adaletsiz insan olur mu?

Olur, olmaz olur mu!

Ama, olmaz olsun (Asaf)

1. Adalet Kavramı:

Adalet kavramı Arapça'da "adala"dan yani dengeleme, adil olmadan gelir. Özü itibariyle adl, adillikten türemiştir. İngilizce'de ise adalet kelimesinin karşılığı "Justice"dır. Latince olan kelime "justitia,ae" (iustitia) kelimesinden gelir. Bu kelimenin kökeni ise Türkçe karşılığı hak olan "ius" kelimesidir. Yani adalet, hak kelimesinden türemiştir.

Adalet kavramı farklı dönemlerde, dönemin ekonomi- politik şartlarına uygun olarak, farklı anlamlar kazanmıştır. İlk çağda, orta çağda, aydınlanma döneminde ve nihayet günümüzde farklı bir ilerleme seyretmiştir. Her kuramın kendi adalet tanımı olsa da insanların tarafından adalet kavramı kendi açılarından haksızlığa uğradıklarında bir talep olarak dile gelir ve şu soru sorulur "Nerede adalet?". Hak olanın verilmesi olarak günümüzde anlam bulmaktadır; hak ve adalet birbirlerine paralel kavramlar olarak ilerlemektedir. Adalet kavramını daha iyi anlamak için türlerini, denkleştirici adaleti, dağıtıcı adaleti, hakkaniyet ve sosyal adaleti ve nihayet siyasal adaleti, incelemek gerekmektedir.

a. İlk Çağ-Platon-Aristo-Ulpian-Grotius-Hobbes-Kant-Rousseau-Mill-Rawls

İlk çağın başlarında, adil olan fiziki, biyolojik olarak adlandırılan doğaya uygun olardı. Diğer bir deyişle doğaya uygun davranan kişi aynı zamanda adil olan kişidir. Burada doğaya uygundan kast edilen şey daha çok fiziksel güçtür. Örneğin Kallikles, “Kuvvetli olan hayvanların, zayıf olan hayvanları yenip ve onları yok ederek yaşadıklarını; tabiatın da insanlara aynı şeyi emrettiğini” düşünüyordu. (Gözler, 2008, 80)

Platon ise adalet ve devlet kavramını Politika kitabında işler. Platon kendisi tarafından ortaya atılan devlet modelinin mükemmel olduğu inancındadır ve bu devletin en önemli özellikleri bilgelik, cesaret, ölçülülük ve adalettir. İlk üç kavram kendi devletinde tam olarak görüldüğünden dolayı şimdi eksik olan adalet kavramını da onlara eklemek gerekmektedir. Adaletin temelini ne oluşturur? Bu sorunun zorluğu karşısında Sokrates arkadaşlarından yardım ister. Sokrates bu soruya kendisi cevap bulduğu inancındadır. Ona göre adalet bizzat devletin kuruluşunda açığa çıkmaktadır. Yani her bireyin kendi işini yapması ve her şeyi karışmaması adalet olarak tanımlanmaktadır. Platon buradan genel bir adalet tanımına ulaşır. O da “herkesin kendi üzerine düşeni yapması ve kendi payına sahip olmasıdır” (Topakkaya, 2008, 31)

Aristoteles adalet kavramının birden fazla anlamından bahseder ve adalet (Gerechtigkeit) kavramını adaletsizlik kavramıyla (Ungerechtigkeit) birlikte tanımlamanın daha doğru olduğunu söyler. “Yasalara uymamak, onu kendi çıkarlarına göre kullanmak ve dolayısıyla bu şekilde bir eşitsizlik yaratmak adaletsizlik, yasalara uygun davranmak ve eşitliği bozmamak ise adalettir.” Aristoteles’in adalet anlayışı iki temel bakı açısına sahiptir: Bunlardan biri niceliksel anlamda bireysel ya da özel (privat) eşitlik anlayışı, diğeri kamusal ve hukuksal eşitlik anlayışıdır.(2008, 31)

Aristoteles adaletli olmayı erdemli olmak olarak tanımlar. İlk defa adaleti ideal olandan, aşkın olmaktan kurtarıp somut hayata uygulanabilir kılar. Aristo adaletin temelini eşitliğe dayandırır. Herkese eşit davranma, yasalara uyma bu erdemlin içerdiği davranışlardır. Üç çeşit adalet anlayışından söz eder: Dağıtıcı adalet, denkleştirici adalet ve hakkaniyettir.

a.1. Dağıtıcı Adalet

Aristoteles’e göre dağıtıcı adalet, Aristoteles’in yaşadığı ekonomi-politik koşullara uygun olarak kişilerin toplumdaki konumlarına- statülerine, yeteneklerine göre adaletin dağıtılmasıdır. Günümüzde sık sık duyduğumuz eşit olanlara kendi

eşitleri arasında eşit muamele görmesidir. Çünkü eşit olmayanlara eşit davranmak adaletsizlik yaratacaktır. Bir köleye köle gibi bir efendiye efendi gibi davranmak gerekir. Modern zamanda ise örneğin, Türkiye toplumunda kadınlar geçmişte “soframızdaki yeri öküzümüzden sonra gelen” kadınlarımızın bugünkü yeri ancak öküzle eş değer durumda. Böyle bir halde kadın ve erkeğe eşit davranmak; kadınlara yönelik haksızlık yaratacağından adaletsizce olacaktır. Diğer bir deyişe göre bu düşünce toplumdaki çeşitli sebeplerden daha geride kalan kesimlerine daha fazla hak-adalet vererek onları diğerleri ile eşit kılabilmek düşüncesidir.

a.2. Denkleştirici Adalet

Aristoteles’e göre, denkleştirici adalet hukuk ilişkiye taraf olan herkesin eşit muamele görmesidir. Kimse kimseden üstün değildir. Kişilerin kadın, erkek, çocuk veya herhangi bir nedenden ötürü toplumun gündelik yaşamından geri kalması hukuk karşısında farklı muamele görmesi için neden değildir.

Herkes eşittir ve eşit olarak haklardan-adaletten yararlanır. Daha çok kast edilen Thomas von Aquin’in katkısıyla aslında bireyler arasındaki mal değiş tokuşu yani alışverişteki eşitliklerdir. Örneğin, kadın, erkek, çocuk veya engelli olmanız malın değişim değerinde değişiklik yaratmaz bu nedenle herkes eşittir hukuk karşısında.

a.3. Hakkaniyet

Denkleştirici adalet de, dağıtıcı adalet de, kişilerin belirli özelliklerini, dış görünüşünü dikkate alarak eşit davranılmasını içerir. Hâlbuki hakkaniyet anlayışı insanları sınıflara ayırmak yerine her bireyi kendi somut koşulları içinde, kendi öznelinde değerlendirir. Nafet, nesafet (aequitas), olarak adlandırılan hakkaniyet bir yanıyla Aristo’nun adalet kavramındaki boşlukları doldurur.

Örneğin: Yargıç ceza verirken denkleştirici adalet gereği yasadaki cezayı verecektir. Ancak dağıtıcı adalet gereği kusur, taksir, mükerrer suç gibi durumlara göre cezanın alt veya üst sınırını saptayacaktır. Yargıç bununla da yetinmeyecek, suçlunun özel durumuna bakacaktır. Cezaevinde kaldığı süre içinde ailesinin sefil olup olmayacağını da, dikkate alacak, suçlunun psikolojik ve sosyal konumunu düşünerek hakkaniyet uygulayacaktır. (Öktem, Türkbağ 1999, 76)

Aristo hakkaniyet kavramını da üretirken aslında adalet konusunda daha çok bireye yaklaşmıştır. Toplumu, bireyi donuk, somut olgular olarak ele almak yerine her bir bireyin toplumsal koşullarla olan ilişkisini ele almış, bireyin çelişkilerine inmiştir. Adalet kavramını bu çelişkiler üzerinde inşa etmiştir.

Adalet kavramını Platon ve Aristo'dan sonra tanımlamaya çalışan çok kişi olmuştur. Öyle ki hukukla ilgilenen ya da kendi ana dalı ile toplum arasında bağ kurmaya çalışan her düşünür adalet üzerine yorum yapmak zorunda kalmıştır:

Ünlü Roma Hukukçusu Ulpian'a göre adalet, herkesin kendi payına düşüneni vermek konusunda sonsuz ve sürekli çaba harcanmasıdır.

Hollandalı hukukçu Grotius'a göre adalet, söze bağlılık (ahde vefa) formülü içerisinde değerlendirilmiştir. (Güriz, 1999, 14) İnsan aklı verilen sözün tutulmasını emretmektedir. Grotius'a göre diğer tabii adalet kuralları ise şunlardır: Herkesin sahip olduğu şeyler üzerindeki hakkına saygı gösterilmelidir. Herkes kendi kusuru ile verdiği zararı ödemelidir. Herkes başkasına ait şeyi geri vermelidir. Herkese hak ettiği ceza verilmelidir. Düşünüre göre bunlar ve bunlara benzer tabii hukuk kuralları akla uygun oldukları için geçerlidirler. Bu kurallar insan aklının doğasından kaynaklanırlar. (1999, 132)

Hobbes'a göre insanlar hepsini birden korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler. Böyle bir savaşın sürekli olarak kendini korumaya çalışan insan için belirsiz bir yaşam yaratacağından da söz ederek ilerlemenin olamayacağını belirtir. Bu savaşın herkesin herkesle savaşması olmasından ve genel gücün olmadığı yerde yasa da olamayacağından, adaletsizliğin de ortaya çıkamayacağını açıklar. Çünkü adaletsizlik olması için önce yasanın olması gerektiği düşüncesi Hobbes'da hakimdir. Böylece adaletin yasa ile sağlanacağını ortaya koyar. (1999, 137)

Kant da adalet ise bir ahlak felsefecisi olarak adalet tanımına üç unsur eklemiştir: şerefli yaşa (honeste vive), kimseye zarar verme (Neminem laede)-başkasına haksızlık etmedir diğer yanı sıra ve herkese düşeni ona ver; (suum cuique tribue) herkesin hakkını da gözet.

Rousseau'nun düşüncesinde, istence anlam kazandırarak tarafları birleştiren, kamu yararına olan ortak çıkardır. Ortak çıkar ile adalet uyuşur ve ortak görüşmelere hak duygusu katar. Bu bağlamda, her zaman doğru ve haklı olan genel istenç, tüm özel istençleri dışlar ve sadece kamu yararına yönelir (1999, 152)

John Staurt Mill'de "yarar" adalet duygusuyla bağdaştırılmıştır. Mill'in adalet anlayışı sosyal yarar ile eş anlamlı gibi görünmektedir. Bu hususta vermiş olduğu örnek, müterakki vergi sistemidir. Herkesin geliri oranında vergi vermesi sosyal fayda açısından gereklidir; herkesten aynı miktarda vergi almak adaletsiz olduğu kadar sosyal faydaya da aykırıdır. (1999, 293)

Rawls'un teorisinde adalet her şeyin temelidir ve her şeye önceldir. Dolayısıyla siyasal ve toplumsal alana yönelik bütün kararlar adalet ilkelerine

dayanmalıdır ve adalet ilkelerinin çerçevesi içerisinde olmalıdır. Kanunlar ve kurumlar ne kadar etkin ve iyi düzenlenmiş olursa olsun, şayet adaletsiz iseler, yeniden düzenlenmeli ya da kaldırılmalıdır... Adalet bazılarının özgürlüğündeki eksilmenin, başkaları tarafından paylaşılan daha büyük bir iyi ile haklı kılınmasını kabul etmez... Adaletin sağlamış olduğu haklar politik pazarlığa veya toplumsal çıkar hesaplarına bağlı değildir... Bir adaletsizliğe ancak daha büyük bir adaletsizlikten kaçınmak için müsamaha gösterilebilir. (Günay, 2009,6)

a.4 Sosyal Adalet

Borsa insanın önünde ekmeğe, lezzetliyse,

Gözler öbür yiyeceklere yumulsa da olur.

Ama her şey bollaşmaz ki birdenbire...

Bilirsiniz, nasıl bolluk doğurur ekmeğe:

Adaletin ekmeğiyle beslene beslene.

Sosyal adalet anlayışı adalet kavramına gelişen işçi sınıfı hareketi ile eklenmiştir. Zira liberalizmin ilk teorisyenlerine göre sihirli el tüm mekanizmayı düzenleyecek ve esasında bir adalet ortaya çıkartacaktı, ama liberalizmin herkese eşitlik-özgürlük ve kardeşlik vaadi gerçekleşmemiş dahası toplumda işçi sınıfı ve burjuva sınıfı ortaya çıkmıştı. Bu iki sınıf arasındaki ayrımın büyümesi sonucu toplumun yüzde onu gelirin yüzde doksanına sahipken, kalan yüzde doksanlı kısmı ise gelirin yüzde onuna sahipti. Bu durum sonucu işçi sınıfı burjuvazinin devlet iktidarını ele geçirdiği ilk andan itibaren eylemlere başlamıştır.

1800'lerin başında başlayan geniş halk hareketlenmeleri gittikçe kuvvetlendi ve hatta öyle bir hal aldı ki yetmiş günlük bir Paris Komünü bile kuruldu. 1900'lerde ise Lenin önderliğinde Sovyet kuruldu ve sınırları gittikçe genişledi. Çin bir halk cumhuriyeti kurarak Mao önderliğinde komünizme geçti, yine Küba bir halk ayaklanması ile Fidel Castro-Che Guevara önderliğinde sosyalizme geçti. Tüm işçi sınıfı ayaklanmaları iktidarda bulunan burjuva sınıfını korkuya düşürdü ve ayaklanmaların önünü kesmek için yeni bir kavram oluşturdu sosyal devlet ve bunun yansıması olan sosyal adalet. Hem sosyal devlet hem de sosyal adalet ortaya çıkış sebepleri gereği geçicidir.

Sosyal Adalet, kısaca devletin, dışardan bir özneymişçesine iki sınıf arasındaki gelir eşitsizliğine müdahale ederek denge kurmasıdır. Bireylere sağlık, eğitim gibi alanlarda devlet yardımı yapılmaktadır. Örneğin eğitimin tamamıyla ücretsiz olması ve sosyal güvenlik kurumu, işsizlik maaşı bu kavramın bir uzantısıdır.

Sosyal adaletsizliği azaltan yollardan biri, devletin, daha doğrusu siyasal iktidarın uygulayacağı iktisat politikasıdır. Bu politika sosyal adalet üzerinde olumlu bir etki yapabilir. Mesela tröst ve kartellerin ekonomiye hakim olmaları sosyal adalete aykırı düşmektedir. Bu durum gelir dağılımını daha da bozmaktadır. Hükümet bu ve benzeri durumları önleyebilmek amacı ile, kanunla “Rekabet Kurulu” oluşturmuştur ve rekabet piyasasından uzaklaşan kartellere Rekabet Kurulu birkaç kere ağır para cezaları vermiştir. (Aşar, 2006, 13)

a.5. Siyasal Adalet:

Bilin: Halkın ekmeğidir adalet.

Bakarsınız bol olur bu ekmek,

Bakarsınız kıt,

Bakarsınız doyum olmaz tadına,

Bakarsınız berbat.

Azaldı mı ekmek, başlar açlık,

Bozuldu mu tadı, başlar hoşnutsuzluk boy atmaya. (Brecht)

Hukuk bir üst yapı kurumudur. Ekonomik yapının bir uzantısı olmasının yanı sıra, devlet yapılanması, aile yapılanması, kültür vb. üst yapı kurumları ile sürekli bir ilişki içindedir. Birbirlerini sürekli etkilerler. Ancak hukuk, diğer üst yapı kurumlarının aksine siyasal iktidarın, devletin doğrudan müdahale edebildiği bir alandır. Hukuk yapılanması, iktidar nasıl bir ülkeye sahip olmak istiyorsa ona göre şekilleniyor. Bu durum, toplum ile iktidar arasında ya da burjuva sınıfı içindeki iktidarı ele geçirmek isteyen diğer gruplar arasında bir çekişme yaratır ve çözümünde hukuk bir araç olarak kullanılır. Siyasal çekişmeler ya da siyasal sorunlar çözümsüz kaldıkları noktalarda, yargı yolu ile hukuk düzenine aktarıldıklarında, siyasal adalet konusu bir problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Her siyasal düzen kendi hukukunu da beraberinde getirdiğinde, o hukuka göre bir siyasal adalet belirlemesi söz konusudur. Siyasal rejimler ideolojik bir yapıya sahip olduklarından kendi ideolojik esaslarına göre bir adalet arayışını gündeme getirirler, ya da o ilkeler doğrultusunda bir hukuk organı kararı isterler İdari organlarla beraber, yargı organlarının da işlevlerini yerine getirirken, siyasal rejimin dayandığı ilkelerin adaletin belirlenmesinde öne geçmesi istenir. İdeolojik bir rejim yoksa, o zaman da nasıl bir siyasal rejim bulunuyorsa, o rejimin dayandığı ilkelere göre bir siyasal adaletin gündeme gelmesi söz konusudur.(Ankara Barosu, 2004, 63)

Bir ülke eğer diktatörlüğe, otoriter sistemlere ne kadar yaklaşırsa siyasal adaletten de o derece uzaklaşıyor. Zira otoriter sistemlerle uyumlu yargı mekanizması bağımsız olmayacağı gibi siyasal bir adalet de getiremiyor.

Ekmek her gün nasıl gerekliyse nasıl,

Adalet de gerekli her gün,

Hem o, günde birçok kez gerekli. (Brecht)

2.Orhan Kemal-72.Koğuş, Hukuk ve Adalet

Orhan Kemal eserlerinde küçük insanları yazar. Onun kahramanları büyüü hikâyelere sahip olan, tarihi değiştiren kişiler değildir. Orhan Kemal'in etrafında olan insanlardır, gördüğü, bildiğı, duyduğı insanlardır. Bir açıdan otobiyografiktir, kendi hayatının seyircisi olabilen bir yazardır o. Onun hikâyelerindeki kahramanlar yoksul mahalle çocuklarıdır çoğunlukla, ekmek parasını çıkarmak için canla başla çalışanlar, amirinin emrinden çıkmayanlar, kumarbazlar, bulaşıkçılar, katipler, üç kâğıtçılar, arka sokaklarda yaşayanlar, çamaşırcılar, fabrika işçileri, kötü yola düşmüş kadınlar, Yeşilçam umutlarıyla yaşayan kadınlar, rüyalarla yaşayan genç kızlar, küçük memurlar, köylüler, mahkûmlar oluşturur.

Orhan Kemal'in eserleri sadece kahramana odaklanmaz. Onun kahramanları toplumun ekonomik, sosyal, kültürel şartları ile birlikte ele alınır. Bireyin kişiliğı toplumun-ülkenin nesnel şartları, kişinin o nesnel şartlarla kurduğı ilişki çerçevesinde değerlendirilir. Bu yanıyla gerçekçi olsa da o kahramanlarına sevgi ile ve büyük bir anlayış ile yaklaşır. O kahramanları Cemile'sine, Murtaza'sına, Ali Kaptan'ına ile sarı saçlı, mavi gözlü Rum kızı Eleni aşık oluşu gibi davranır: Ona baktığı gibi gerçekle, kuşkularla ona baktığı gibi Őefkatle ama diğer yandan Kaptan'ı penceresine konan kuş gibidir onun kahramanları: Őařkın ve ürkek bir yer edinir hayatımızda.

72. Koğuş eseri Orhan Kemal'in uzun hikayesidir. İkinci Dünya Savaşı yıllarında bir koğuşta geçer öykü. İpsiz, sapsız, parasız insanların doluştuğı yerdir 72. Koğuş. Çoğunluğı hırsızdır. Ancak kitabın esas kahramanı diğerlerinden farklıdır o diğerlerinin aksine hırsızlıktan değil, henüz o annesinin memesini emerken babasını öldüren adamları öldürmekten yatmaktadır. Kaptandır, ama öyle boğaz vapuru kaptanı değil, Őileplerin kaptanıydı. Pire, Napoli, Marsilya, Hamburg, Rusya'ya uğrayan kocaman gemilere kaptanlık eden Ali Kaptan'dı. Hapishaneye, bu âdembabaların yanına düşmeden önce dünyanın bütün limanlarına yük taşıyan, yolcu taşıyan, liman meyhanelerinde kadeh kıran iskemle deviren Ali Kaptan... Bobi'nin oyuncağı olan Ali Kaptan... Fatma'ya aşık olan Ali Kaptan...

Ali Kaptan'ın da içinde bulunduğu rakının, şarabın, fasülye plakinin, çingene palamudunun tadını unutan insanlar yaşardı 72. Koğuşta. Kumara umudun bağlandığı, yatakların, yorganların, yastıkların, ayakkabıların, ampullerin satıldığı koğuş... Sırasıyla mangalın, tencerenin, sahanların, çaydanlıkların, kaşıkların, elbiselerin, satıldığı yer....

İnsanlık onurunun kaybolduğu yerd. İnsan haysiyetinin düşebileceği en dipsiz kuyunun hikayesidir. Peki adalet nerededir? Platon adaleti devletin kuruluşunda bulmaktaydı ancak 72. Koğuş'un yaşandığı yıllarda koskoca bir Türkiye Cumhuriyet bulunmaktadır. Aristo'nun dağıtıcı adaleti, denkleştirici adaleti, hakkaniyeti yoktur, ya da o yalnız toplumun zaten belli kesimleri içindir. Ulpian'a göre sürekli ve sonsuz çaba da insanlık onurunun yerlerde olmasını telafi edememektedir. Söze bağlılık, ahde vefa nerededir 72. Koğuşta, öyleyse Ali kaptan tüm koğuşa yardım ederken niye ortaya çıkmamıştır? Devlet, sosyal adaleti sağlarken bu koğuşu bunlar gibi onlarcasını unutturmuştur.

Hepimiz 72. Koğuşların olduğunu bilmesek de, duymasak da biliriz. "Adalet sisteminden" geçmiş, yargının elinin değmiş olduğu bu insanlar, insanlarımız adaletten nasibini alamamışlardır. Bu durumun pek çok sebebi vardır. Ancak öncelikle ekonomik düzendir adaleti ortadan kaldıran. Parası olmayanın onuru, ekmeği, fabrikası, işi, aşkı yoktur çünkü. Siz sistem içinde yedek iş gücü bile demeyeceksinizdir. Güneşe, yeşile toprağa, açık havaya, adam gibi çalışmaya, insan gibi yaşamaya sadece içerde değil, dışarda da açlardır. Onun için de sahnedeki kadına değil asıl, bu düzenin bazına asılıyoruz. AÇÇ! AÇÇ! AÇÇ! Diye haykırıyoruz.. Bize okul, fabrika aç AÇÇ! AÇÇ! AÇÇ! (Yücel, C)

Parası olmayanın adaletten faydalanamadığı, insan olamadığı, onurlu olmadığı, bir kış on kişinin birden ölü bulunacağı, Ali Kaptan'ın Fatma'sını beklerken pencerenin demirlerini sıkıca kavrayıp ölen Ali Kaptan, kapitalist sistemin atıklarıdır. Sosyal adalette yeri olmayan, siyasal adalette çekişmelerde adı geçmeyen; iktidarda kim olursa olsun adaletin, devletin, sistemin tokmağıyla ezilen insanlardır. Dahası onlatın adaletinde Platon, Aristo, Kant, Rousseau, Mill, Rawls yoktur. Kapitalist düzen vardır. İnsansız adalet olmaz, adaletsiz insan olur mu? Olur, olmaz olur mu! Ama, olmaz olsun. Kısacası böyle insanlık, böyle onur olur mu ama olmaz olsun. Böyle bir sistem olmaz olsun...

Kaynak:

1. Ankara Barosu (der) Hukuk kurultayı : 06-10 Ocak 2004 Ankara, cilt:4 sf 63
2. Asaf, Ö. Adalet şiiri
3. Avşar, H.(2006) *Siyaset felsefesi açısından Hohn Rawls'un adalet teorisi* (yüksek lisans tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim dalı, Ankara. s.13
4. BRECHT, B. Halkın Ekmeği
5. Gözler, K (2008) *Tabii hukuk ve hukuki pozitivizme göre adalet kavramı*, Muhafazakar Düşünce, Yıl 4, Sayı 15, Kış s.77-90.
6. Günay,M.K (2009). *Hobbes'ta doğa durumu çözümlemesinin eleştirisi*. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar. Ocak. Sayı: 1/4 s.6
7. Güriz, A.(1999) *Adalet kavramı*. Anayasa Yargısı Dergisi, cilt:8 s.14
8. Öktem, N ve Türkbağ, U. *Felsefe, sosyoloji, hukuk ve devlet*. İstanbul: Der yayınları.
9. Topakkaya, A. (2008) *Adalet kavramı bağlamında aristoteles - platon karşılaştırması*. Flsf Dergisi Sayı 6, Kış. s. 27-46Öktem, N ve Türkbağ, U. *Felsefe, sosyoloji, hukuk ve devlet*. İstanbul: Der yayınları. S. 76
10. Yücel C. (2009) *Bir Siyasinin şiirleri*, Otuzaltı İstanbul: İş Bankası yayınları s 115